



ГОДИШНИК НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ  
АСОЦИАЦИЯ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ В СУ  
КАТЕДРА СОЦИОЛОГИЯ, ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ  
СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“  
Том 5, 2008-2009

---

ОФОРМЯНЕТО НА СОЦИОТЕХНИЧЕСКАТА КАРТА  
НА КВ. ДРАГАЛЕВЦИ СЛЕД 1989Г ПРЕЗ ПОГЛЕДА  
НА ОБЩИНАРИ И ЖИТЕЛИ

**КРИСТИЯН ХРИСТОВ**

Курсова работа по дисциплината "Социология на социалните неравенства"

Ръководител: гл. ас. д-р Светла Маринова



## 1. Проблем

Настоящата работа ще се опита да очертае сложната картина на различни взаимоотношения между актьори върху социалната карта на един постсоциалистически квартал в гр. София. Кварталът, който ще бъде обгледан от определена перспектива, не е случаен – това е ‘Драгалевци’ или синонимът на престижен квартал в столичен контекст. Имайки предвид неговия нарастнал през последните 10-15 години престиж и съответно повишаване на цените на парцелите и имотите, от социологическа гл. т. представлява интерес какво се случва и какво се е случило през този период на драстични трансформации както на национално, така и локално ниво.

Тезата, която конкретният текст ще се опита да защити, е, че последните почти две десетилетия, в кв. Драгалевци са се оформили различни групи сред жителите, които по специфичен начин са изграждали своята връзка с местната общинска власт. Това положение се е променило и усложнило от все по-интензивната поява на нови заселници (т.нар. ‘прикъри’), които от своя страна не са хомогенна група, а могат да бъдат вътрешно диференцирани на базата на притежаваните от тях капитали. В резултат на настъпилите промени в състава и броя на жителите се променя не само социалната карта на квартала, но и самият му архитектурно-инфраструктурен облик. Към факторите за настъпилата промяна в тези важни за един градски квартал параметри е нужно да прибавим работата на общината – местната община ‘Витоша’, към която ‘Драгалевци’ спада, както и политиката на Столична община, под чието пряко управление тя се намира, както и самата гражданска активност на жителите на квартала. Дори в тези споменати фактори може да се търси по-сложно разгръщане и диференциация на изпълнителите (т.е. на общинските чиновници) на различните публични политики и на техния предполагаем коректив – жителите (които далеч не са сплотена, хомогенна група). Всичко това допълнително се усложнява от разнообразни ‘скрити’ фактори, каквито са например трудният, планински терен и оставената в наследство остаряла водопреносна мрежа.

## 2. Подход

Подходът, който ще се опитам да използвам в настоящата работа, е нашумелият мрежови подход и в частност- този на ‘деца-мрежа’, както е известна парадигмата, въведена от Бруно Латур, Мишел Калон и Джон Лоу. Разбира се, този текст няма да успее да се разпростре в нужните подробности и фини дистинкции относно отношенията между различните актьори, оформили социотехническата карта на

квартала. Важното в случая е, че подобен подход не би си позволил да пропусне влиянието на такива актанти от нечовешки характер, каквито са различните инфраструктурни технологии, с които човешките актанти боравят непрекъснато на дискурсивно равнище. Единствено удържането на подобна комплексна перспектива би дало възможност да се схване настоящата карта на квартала в цялата нейна комплицираност. Още веднъж е нужно да спомена, че авторът няма възможност да покрие целия периметър от така начертания план и че текстът все пак ще се съсредоточи върху различните групи, които действат от различни позиции и с различни залози при оформянето на облика на квартала.

Относно емпиричния материал, на който е базиран текстът, то той се състои от включени наблюдения и неструктурирани интервюта, изграждащи изследователския масив на изследването *Социални неравенства в трансформиращото се пространство на един софийски квартал (Случаят Драгалевци)*. Сред респондентите са както жители на квартала – ‘кореняци’ и ‘прикърри’(пришълци, заселили се по-късно), така и различни експерти – архитекти, юристи, чиновници, брокери, лекари и др. Заложената предварително идея на подобен подход е проницаема: ‘разпитване’ на различни типове респонденти, което да осигури разнообразие на перспективите към настоящата (а защо не и бъдещата) ситуация в Драгалевци. За поставените цели, настоящият текст ще извърши свое разпитване на типовете респонденти, които от своя страна могат (а и е желателно) да бъдат допълнително диференцирани за прецизиране на тяхната перспектива. При представянето на основните актьори ще бъде използван принципът ‘отгоре – надолу’, разбран в неговия традиционен смисъл, а именно – от общия, легитимен властови център (общината) към основата (в случая – различните групи граждани).

### **3. Публичният образ на кв. Драгалевци в интернет пространството**

Когато говорим за квартал като Драгалевци, чиято особена история е неговата ‘визитна картичка’, редно е да видим как се възприема кварталът на фона на столицата. Тук е нужно пояснението, че кварталът не се е възприемал по еднакъв начин през различните исторически епохи. Факт е обаче, че тъкмо неговият публичен имидж през последните 10-15 години е изиграл значителна роля при оформянето на квартала такъв, какъвто е днес.

Тъй като това е достатъчно широка и интересна тема за самостоятелно изследване, тук смятам да се спра на образа, заложен за Драгалевци в интернет пространството. Поради ограничените ресурси ще бъдат разгледани първите два интернет сайта, които излизат след като бъде написано името на квартала в интернет търсачката 'Google'. Веднага прави впечатление, че първите няколко сайта са специализирани в продажбата на имоти.

Първият сайт с по-детайлна информация за квартала е <http://bg.guide-bulgaria.com/SW/Sofia-city/Stolichna/Dragalevtsi> . На него могат да се срещнат няколко ключови фрази, представящи квартала, сред които: „**Драгалевци е един от най-престижните и скъпи квартали на град София**”, „**Драгалевци се е превърнал в скъпа вилна зона на столичани, като в него живеят много хора от бизнес-елита и такива с висок социален статус.**”, „**Притежава добри комуникации и отлична панорама към града**” и т.н. Напълно идентичен текст може да се намери и на други сайтове, свързани с продажба на имоти, както и в страницата за квартала в Wikipedia: <http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D1%80%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%B2%D1%86%D0%B8>, където има информация и за социалната инфраструктура в Драгалевци.

Въпреки че не може да се говори за представителност на тези цитати в публичното пространство, можем да приемем с висока степен на сигурност, че подобни представяния на квартала са част от неговия имидж през последните десетина години. Тъкмо тогава започва най-мащабният етап от застрояването на квартала и заселването му с нови жители, които гарантират на Драгалевци асоциации като 'престижен и скъп квартал' и 'квартал на хора от бизнес-елита и такива с висок социален статус'. Това 'рекламно' говорене, обаче, успява да скрие проблемите на квартала единствено за този, който никога не е посещавал самия квартал или не е проследявал някое от медийните отразявания на различни инфраструктурни проекти там.

#### **4. Погледът на общинарите**

Под това пределно общо определение ще се опитам да събера перспективите на трима респонденти, които са интервюирани като представители на общинските институции. Става дума тъкмо за 'институции', тъй като тримата респонденти не работят заедно в една институция, а единият от тях е и напуснал своя пост. На практика, става дума за три значително различаващи се перспективи, доколкото

единият от респондентите е бил кмет на община Драгалевци, другият работи като координатор към район 'Витоша', а третият е обвързан в структурите на Столична община. Поради тяхната разнопорядковост ще анализирам интервютата на всеки един по отделно, макар и трите заедно да не са достатъчни за адекватна картина на общинската политика в квартал 'Драгалевци'.

Особен интерес представлява гледната точка на респондента, който е бивш кмет на квартала, тъй като той е бил на тази длъжност преди 1989 година. Това, което споделя той е, че Драгалевци е било променено от новата власт след 9 септември 1944 г., защото изведнъж от село в покрайнините на столицата, то се превръща в неин квартал през 1948 г. Още на този първоначален етап биват извършени и множество конфискации на имоти на собственици, които поради различни причини са компрометирани от новата власт. По време на социализма, благодарение на прокарваната от партията политика, 'Драгалевци' се трансформира във вилна зона на столицата, чрез което кварталът се превръща в обиталище на културни дейци и партийни величия. Това заселване на 'важни хора' от тогавашната номенклатура неминуемо води до обособяване на зони в квартала, които са по-елитни от другите, като по този начин кварталът губи своята изначална хомогенност, за която можем да предполагаме от неговото селско минало. Самото заселване на величията се случва за сметка на местните хора, които често губят правото да обработват общинската земя (включена в ТКЗС) дори при временна нетрудоспособност. Както споделя респондентът, това често е пораждало негодувание сред местните хора, които са обработвали земята като свой поминък и често са губели своята нива, тъй като земята е била предостъпвана за строеж. Голямата несправедливост за местните хора била в това, че те не могли да получат нотариален акт за собственост върху земята, независимо от колко време я обработвали. В края на социализма, когато застрояването на квартала нараснало, защото земи се предостъпвали не само на представители на елита, местните успели да извоюват правото си да притежават част от земята, която обработвали.

Тези данни задават интересна перспектива към квартала, доколкото те го разкриват в неподозирана за наблюдателя, съсредоточен върху последните 15-20 години, история на квартала, а именно – това, че той е имал особен статут по време на социализма. Този особен статут е довел до едно диференциране на жителите на квартала на 'местни' и на 'вилджии'. То е било неизбежно с оглед на привилегиите, които 'вилджиите' са притежавали в сравнение с местните, изразяващи се предимно в правото на собственост. Защо 'предимно'? Респондентът дава интересни сведения

около тогавашните начини за справяне с инфраструктурните проблеми, изразяващи се в откровена липса на такава (канализация, асфалтирани улици и др.) – по закон, благоустрояването на вилните зони става за сметка на собствениците им. Така всяко подобрене на инфраструктурата, извършвано с лични средства, моментално бива присвоено от държавата, ставайки по закон нейна собственост. Тук респондентът не пропуска да направи сравнение с практиката, разпространена през последните 10 години, довела до феномена ‘частна улица’, т.е. благоустрояването на публичната собственост (напр. улица) и нейното сетнешно ‘приватизиране’ (чрез затварянето ѝ с помощта на бариери). Относно ролята на общината в благоустрояването преди ’89 г. , респондентът споделя, че тя е участвала активно в прокарването и подобряването на пътната мрежа, както и че е имало планове за прокарване на канализация. В унисон с парадигмата на ‘дееца-мрежа’ е важно да споменем хипотезата на респондента, че прокарването на канализация се е провалило, защото проектантите са откраднали плановете, които сами са изготвили. Без предположението да подлежи на някаква верификация, то представлява ценна находка, доколкото се показва ролята на определена група актьори, разполагащи с ценно знание и способни да разпаднат цялата иначе силна социотехническа мрежа, предвидена да прокара канала.

Важно е да се отчете, че самият респондент освен вид експерт (кмет, администратор, а по-късно и еколог на общината) е и жител на самия квартал. Това му позволява да има по-различен поглед върху случилото се и ставащото в квартала, тъй като е бил и е въвличен пряко в него. В качеството си на жител, той дава отговори, които съвпадат с типизациите на местните, както ще видим по-нататък – идентифициране на инфраструктурни проблеми като канализация и пътища, разделяне на жителите на ‘стари’ и ‘нови’ и отричане да има конфликти между тях.

Докато предният респондент е на границата между ‘администратора’ и ‘жителя’, и между миналото и настоящето на квартала, то следващите двама респонденти могат да бъдат класифицирани като администратори, които са ‘отдалечени’ от квартала, без пряка ‘житейска’ връзка с него. Първият от тях е на по-ниска позиция – координатор за квартала, чиято функция е да посредничи между жителите и общината. Като основен проблем, той идентифицира инфраструктурата и в частност състоянието или липсата на пътища, а и на канализация. Като общински приоритети обаче, той споменава единствено строежа на нови и поправянето на стари пътища – за него канализация официално не съществува (‘освен изгребни ями’) и всичко частно е незаконно.

Нееднократно споменава ограничените средства на общината и централизирания принцип на взимане на решения, който превръща местния кмет в нещо като подизпълнител. Относно населението, неговите наблюдения са че „то повишава статуса си”, тъй като в квартала се заселват богати хора, а старите жители забогатяват, продавайки им имотите си. Интерес представлява и наблюдението му на междусъседските отношения, които според него са напрегнати: „почти не познавам съседни в добри отношения” (инт. А.Н.). Последното не намира потвърждение в интервютата на местните ‘стари’ жители, които твърде настойчиво отричат наличието на конфликт. Не бива да се игнорира позицията на респондента, която предполага междинна позиция между местните жители и районната администрация, а оттам и със Столична община.

Третият респондент от сферата на градската управа заема висока длъжност, която го прави най-отдалеченият администратор спрямо квартала. Перспективата, от която се дават изказванията за квартала е пределно обща, като ударението е върху равновесието и равноценността, за и чрез които работи Столична община. Централизацията на решенията е призната, но тя бива допълнена от фактори като персоналните качества на даден районен кмет, от който зависи да се пребори пред общината за получаването на определени субсидии. Като основни проблеми, никак изненадващо предвид перспективата, биват определени недостигът на средства и липсата на административен капацитет в администрацията, която не може да усвои средствата, предостъпени от различни чуждестранни фондове. Тъкмо поради отдалечената перспектива (може би и поради друго) бива отречен феноменът ‘частна улица’ като невъзможен и незаконен. По отношение на гражданската активност и заинтересованост към обществените дела също са изказани резерви и констатации в обща пасивност и незаинтересованост.

Това са различните типове ‘администратор’, които са били открити и интервюирани за изследването. Техните отговори трудно могат да бъдат сведени под общ знаменател, тъй като перспективите, от които те говорят са различни и като настоящи активности, и като заеман пост. От тях можем да заключим, че в миналото (преди 1989 г.) са създадени доста от предпоставките за сегашното състояние на социотехническата карта на квартала – за примери можем да дадем непрокараната канализация и обособяването на жителите на квартала на местни и ‘пришълци’. При съвременните ‘общинари’ пък се забелязва ясно идентифициране на проблемите на квартала, но те винаги са мислени през пътна инфраструктура, която пък е

осъществима само през достатъчно финансиране или през лична инициатива, т.е. за собствена сметка, ‘ако не може да се изчака държавата’.

### **5. Жителите на ‘Драгалевци’ – местни и ‘прикърри’, скромни и богати...**

След очертаването на някои аспекти от общинската политика през погледа на самите общинари, идва ред и на основния капитал, с който разполага Драгалевци – човешкия. Това звучи напълно адекватно на фона на липсващата инфраструктура, както всички (и общинари, и жители, и експерти) посочват, но и на фона на увеличилото се многократно население на квартала (което е било около 6000 по време на социализма). Жителите, обитаващи квартала, обаче далеч не са хомогенна група, която да успее да излъчи свои представители пред общинските власти. Напротив, става дума за специфичен случай на ‘капсулиране’ на определени групи от жители въз основа на няколко различни признака, но с един доминиращ, който е: кога си се заселил в квартала. *В хода на интервюта става ясно, че този признак е основополагащ, тъй като жена, която от 60 години живее в квартала е считана от местните за ‘неместна’.* Друг индикатор за това към коя група жители спадаш – към местните или към ‘прикъррите’ (пришълците), е разположението на къщата, защото колкото по-нависоко е тя, толкова по-скоро е построена. *В говоренето на местните срещу новодошлите се усеща пренебрежителност в поставянето на етикета ‘прикърр’, което идва да покаже, че човекът е новодошъл и то може би от ‘онези, мутрите’.* Тази стигматизация е особено важна, тъй като тя служи за вид преживяване на неравенството в икономическите ресурси, което бива компенсирано от местните с особена гордост от произхода им.

Плътното следване на говоренето на местните е неизменно следвано от риска да се попадне в клопката на едностранното определяне. *За коректив служи перспективата на една особена група сред самите ‘пришълци’, която е тази на заселилите се в края на 80те години до средата на 90те години. Според тяхната перспектива, истинските ‘пришълци’ са ‘новобогаташите’, докарали със себе си ‘мутробарока’, скъпите коли, въоръжената охрана, високите няколко метра стени.* Те признават, че не са местни, но тяхната реакция спрямо последните новодошли с големи финансови възможности (т.е. последните около 5 - 10 години) обикновено е отрицателна: „Еми защото, пак ще кажа, заселиха се някви пишман бизнесмени. Пълно е с Мерцедеси, джипки с еднакви номера, проверяват реката с фенерчета вечерно

време...” (инт. с В.К.). Друг интересен факт за това разделение по ‘пристигане’ в квартала е, че то не подклажда напрежение между местните и ‘по-ранните пришълци’, даже напротив: „Значи силно обичат и силно мразят ...Изобщо, големи скици са.” (инт. с В.К.). Други респонденти споделят, че имат приятели сред местните, но не и сред новодошлите – „Ми може би ни смятат за нисши, не знам. Недостойни да комуникираме с тях” (инт. с жители 5). Това негласно ‘споразумение’ всъщност поляризира квартала не само по признака ‘период на пристигане’, но най-често и по притежание на икономически капитал, тъй като новодошлите винаги са привечдани под типизацията ‘новобогаташи’. Тази типизация е свързвана от някои респонденти и с ниското равнище на културен капитал – „За мене е България на Блага Димитрова, Янка Рупкина. България на Георги Минчев. България на будните хора и хората, за които пълните колички в Метро не са основна мечта...” (инт. с В.К.). На практика, неравенството по ‘пристигане’ в квартала е само началният признак, след който се добавят притежанието на висок икономически капитал, съчетано с нисък културен капитал (което е обичайната типизация за един от символите на прехода у нас – всеизвестната ‘мутра’). Това е и най-честата асоциация на жителите, които са по-отдавна в квартала, преди да се достигне пика на застрояване: „Личности? Какво значи личности? Аз тия мутрите не ги признавам за личности.”

Освен от общата си неприязън към новодошлите, изразяваща се в тяхното дискурсивно заклеймяване и отказ от комуникация с тях, жителите на квартала с по-скромни финансови възможности, са обединени и от други свои обживявания на квартала си. Като безвъпросно обединяващ принцип трябва да се посочи еднаквата оценка, която жителите дават на техническата инфраструктура на своя квартал. Тъкмо това е основното им разбиране, когато говорят за инфраструктура и то независимо от това дали са местни или ‘прикърри’ – „... защото не може да го водят като елитен квартал да има всичко, нали, с луксозите къщи, коли, гаражи и така нататъка, а всъщност да нямаме канализация” (инт. с жител 4), „...нак Ви казвам, никаква инфраструктура, непочистени улици, дупки, боклуци в кофите в изобилие”, „...Ами: най-вече както казах, пътищата, комуникацията” (инт. с жител 7). След като идентификацията на този проблем е толкова ясно изразена, то възниква въпросът – какви са стратегиите за справяне с острите проблеми, които поражда липсата на функционираща техническа инфраструктура в квартала. Доминиращата стратегия за справяне с належащите нужди е колективната инициатива, която се различава по това дали става дума за безвъзмезден труд („В правенето на моста, например... Там сме

*събирали всичките по 150 лева, имаше и доброволни такива начала, на доброволни начала работа и прочее” – инт. с вет.лекар) и/или пък за различни суми от личния бюджет („Едно 15 хиляди лева сме дали за ремонт на улицата... като общината няма нищо общо с цялата работа.” – инт. с жител 5).*

Важно е да се спомене, че в повечето интервюта общината не присъства като активно ангажирана сила по отношение прокарване на техническа инфраструктура. Едва ли може да се очакват други нагласи към общината след като жителите на квартала са принудени да плащат ремонтните работи със свои средства, при положение, че плащат своите данъци. Затова и преобладаващата оценка за нейната дейност е отрицателна: *„Иначе общината не прави абсолютно нищо, общината, общинарите, поне според мене, поне тука в община Витоша, в която е и Бояна, те просто си охолстват”* (инт.с жител 5). Въпреки заявеното от общинаря с най-висок пост задължително опубличностяване на всякакви обсъждания и общински инициативи, респондентите показват, че не са достатъчно добре информирани: *„Никого не викат. Аз за цялото време не съм видял никога съобщение на което да е написано на центъра сложено...”* (инт. с вет.лекар), *„Винаги съм казвал, че съм готов да помагам с музика за всякакви такива инициативи – на читалището, на:, но никой не ми се е обаждал до ден днешен”* (инт. с В.К.).

Последният ясно открояващ принцип, по който местни и ‘прикърри’ с по-нисък икономически капитал се доближават, е визията им за бъдещето на квартала. Тя е отрицателна, и у кореняците, и у по-ранните ‘пришълци’: *„Това са къщите както правят без дворове сега, един тесни улички еднопосочни, мръсотия до гуша, и така си го представям, не се ли направи това нещо”* (инт.общ.3.) И: *„Това е, за съжаление и тепърва ще става по-лошо. Бъдете сигурни!(инт. с вет.лек.).* Тази визия е показателна за бъдещите трендове, които могат да се очакват относно гражданската активност на жителите, и то на кореняците и на по-ранните пришълци, които, може да се предположи, би трябвало да са най-активните и мобилизирани в отстояването на общия интерес за изграждането на публична инфраструктура в квартала.

## **6. Заключение**

В заключение, бихме могли да кажем, че от така разгледаните конфигурации от социални актьори липсваше една основна – тази на ‘невидимите богати’. Въпреки нейното (очаквано) отсъствие от подобно изследване, дори през наличните данни

(възприятието на останалите групи жители на квартала) се изяснява картината на един квартал, в който се срещат хора с различно количество капитали, опосредени от много сериозни, натрупвани от десетилетия, проблеми. Преживяването на социалните неравенства е само част от общия пейзаж в кв. Драгалевци, който се допълва от разширяването на пропастта между различните групи жители на квартала, публичната политика ‘на кръпки’ и все по-малката вяра, че ситуацията на квартала може да се подобри.

Освен като ценна социологическа лаборатория за наблюдение на различни битки и залози в социалното поле, ‘Драгалевци’ е успял да се превърне в символ на фрагментарността и неефикасността на публичните политики през прехода.

### **ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ:**

Маринова, Светла. 2007. Лекции

Протоколи от курса по социология на социалното неравенство, 2007

<http://bg.guide-bulgaria.com/SW/Sofia-city/Stolichna/Dragalevtsi>

<http://bg.guide-bulgaria.com/SW/Sofia-city/Stolichna/Dragalevtsi>

<http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D1%80%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%B2%D1%86%D0%B8>